

GIYOHVANDLIK DEVEANT XULQ SHAKLI SIFATIDA

*Denov tadbirkorlik va pedagogika
instituti 101P guruh talabasi*

Jo'raboyeva Durdona

Telefon raqam :97.804.10.25

Annotatsiya: Ushbu maqolada giyohvandlikning deviant xulq-atvor shakli sifatidagi mohiyati, uning jamiyat va shaxs hayotiga ko'rsatadigan salbiy ta'siri ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Giyohvandlikning kelib chiqish sabablari, ijtimoiy-psixologik omillari hamda yoshlar orasida tarqalish tendensiyalari yoritib beriladi. Shuningdek, deviant xulq sifatida giyohvandlikning oldini olish, profilaktika choralari va sog'lom turmush tarzini shakllantirishning ahamiyati asoslab beriladi. Maqolada muammoning dolzarbligi va uni bartaraf etish yo'llari yuzasidan ilmiy xulosalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: giyohvandlik, deviant xulq-atvor, ijtimoiy muammo, psixologik omillar, yoshlar, profilaktika, salbiy ta'sir, sog'lom turmush tarzi, ijtimoiy muhit, tarbiya.

Аннотация: В данной статье рассматривается наркомания как форма девиантного поведения, раскрывается её сущность и негативное влияние на личность и общество. Анализируются причины возникновения наркомании, а также её социально-психологические факторы и тенденции распространения среди молодёжи. Особое внимание уделяется вопросам профилактики данного явления, формированию здорового образа жизни и предупреждению девиантного поведения. В статье также представлены научные выводы и рекомендации по решению данной проблемы.

Ключевые слова: наркомания, девиантное поведение, социальная проблема, психологические факторы, молодёжь, профилактика, негативное влияние, здоровый образ жизни, социальная среда, воспитание

Annotation: This article examines drug addiction as a form of deviant behavior, revealing its essence and negative impact on both the individual and society. The causes of drug addiction, as well as its socio-psychological factors and patterns of распространения among youth, are analyzed. Special attention is given to preventive measures, the formation of a healthy lifestyle, and the prevention of deviant behavior

Keywords: drug addiction, deviant behavior, social problem, psychological factors, youth, prevention, negative impact, healthy lifestyle, social environment, education.

Kirish qismi: Hozirgi kunda giyohvandlik jamiyatdagi eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. U shaxs salomatligiga va ijtimoiy hayotga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatadi. Giyohvandlik ko'pincha deviant xulq-atvor shakli sifatida namoyon bo'lib, ijtimoiy me'yorlardan chetga chiqishni ifodalaydi. Ushbu maqolada giyohvandlikning mohiyati, kelib chiqish sabablari va uni oldini olish masalalari qisqacha yoritiladi

Asosiy qism: Giyohvandlik — bu insonning narkotik moddalar ta'siriga tushib qolishi natijasida yuzaga keladigan murakkab ijtimoiy, psixologik va biologik muammo hisoblanadi. U ko'pincha deviant xulq-atvor shakli sifatida namoyon bo'lib, jamiyatda qabul qilingan me'yor va qadriyatlarga zid bo'lgan harakatlarni o'z ichiga oladi. Deviant xulq-atvor esa shaxsning ijtimoiy muhitga moslasha olmasligi yoki noto'g'ri yo'naltirilganligi natijasida yuzaga keladi.

Giyohvandlikning kelib chiqishida bir qator omillar muhim rol o'ynaydi. Avvalo, ijtimoiy omillar — oiladagi muammolar, noto'g'ri tarbiya, nazoratning yetishmasligi, tengdoshlar ta'siri va ijtimoiy muhitning salbiyligi bilan bog'liq. Psixologik omillar — stress, depressiya, o'ziga ishonchsizlik, muammolardan qochish istagi kabi holatlar bilan ifodalanadi. Biologik omillar esa organizmning narkotik moddalarga tez o'rganib qolishi va ularga qaramlikning shakllanishi bilan bog'liq.

Yoshlar orasida giyohvandlikning tarqalishi ayniqsa xavotirli holatdir. Chunki yosh davrida shaxsning dunyoqarashi va xulq-atvori shakllanadi. Shu sababli bu davrda noto'g'ri muhitga tushish yoki zararli odatlarni o'zlashtirish oson kechadi. Ko'pincha yoshlar qiziqish, taqlid yoki muammolardan qochish maqsadida giyohvandlikka kirib boradilar.

Giyohvandlikning oqibatlari juda og'ir bo'lib, u inson salomatligining yomonlashuvi, ruhiy buzilishlar, ijtimoiy munosabatlarning buzilishi hamda jinoyatchilikning ortishiga olib keladi. Bu esa nafaqat shaxs, balki butun jamiyat rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur muammoning oldini olish uchun profilaktika choralari muhim ahamiyatga ega. Jumladan, yoshlar o'rtasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, oilada to'g'ri tarbiya berish, ta'lim muassasalarida tushuntirish ishlarini kuchaytirish va psixologik yordamni yo'lga qo'yish zarur. Shuningdek, jamiyatda giyohvandlikka qarshi kurashish bo'yicha tizimli ishlarni amalga oshirish muhim hisoblanadi.

Giyohvandlik deviant xulq-atvorning eng xavfli va murakkab ko'rinishlaridan biri bo'lib, u shaxsning ijtimoiy me'yorlarga zid ravishda narkotik moddalarni iste'mol qilishga odatlanishi bilan tavsiflanadi. Deviant xulq-atvor tushunchasi jamiyat tomonidan qabul qilingan qoidalardan og'ish holatini anglatadi va giyohvandlik aynan shunday og'ishlarning yaqqol namunasi. Bu jarayon asta-sekin shakllanib, dastlab

qiziqish yoki tajriba sifatida boshlanib, keyinchalik kuchli psixologik va jismoniy qaramlikka olib keladi.

Giyohvandlikning shakllanish mexanizmi ko'p bosqichli jarayon hisoblanadi. Birinchi bosqichda shaxsda qiziqish va sinab ko'rish istagi paydo bo'ladi. Ikkinchi bosqichda muntazam iste'mol qilish kuzatiladi va bu odatga aylanadi. Uchinchi bosqichda esa organizmda kuchli qaramlik yuzaga kelib, inson narkotik moddalarsiz yashay olmaydigan darajaga yetadi. Bu holat shaxsning irodasini susaytirib, uning xulq-atvorini to'liq o'zgartirib yuboradi.

Giyohvandlikning ijtimoiy omillari orasida oilaviy muhit alohida o'rin tutadi. Nosog'lom oila, ota-onaning beparvoligi yoki nizoli muhit farzandning noto'g'ri yo'lga kirib ketishiga sabab bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, tengdoshlar bosimi, ijtimoiy nazoratning sustligi va zararli muhit ham muhim omillar hisoblanadi. Ayrim hollarda ommaviy madaniyat, internet va noto'g'ri axborot manbalari ham yoshlarni giyohvandlikka undashi mumkin.

Psixologik jihatdan qaralganda, giyohvandlik ko'pincha ichki muammolar bilan bog'liq bo'ladi. Masalan, ruhiy tushkunlik, yolg'izlik hissi, hayotdan qoniqmaslik, o'zini anglay olmaslik kabi holatlar insonni vaqtincha "qutulish" yo'li sifatida giyohvandlikka olib keladi. Biroq bu yo'l muammoni hal qilmaydi, aksincha uni yanada chuqurlashtiradi.

Biologik omillar ham giyohvandlikning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Narkotik moddalar inson miyasiga ta'sir qilib, zavq (rohatlanish) markazlarini sun'iy ravishda qo'zg'atadi. Natijada organizm tabiiy yo'l bilan emas, balki aynan shu moddalarga bog'lanib qoladi. Bu esa jismoniy qaramlikni yuzaga keltiradi.

Giyohvandlikning oqibatlari ko'p qirrali va jiddiydir. Tibbiy jihatdan u yurak-qon tomir kasalliklari, asab tizimi buzilishlari, immunitetning pasayishi kabi muammolarni keltirib chiqaradi. Ijtimoiy jihatdan esa ishsizlik, oilaning buzilishi, jinoyatchilik va ijtimoiy izolyatsiyaga olib keladi. Shaxs asta-sekin jamiyatdan uzilib qoladi va uning ijtimoiy roli pasayadi.

Shu sababli giyohvandlikka qarshi kurash kompleks yondashuvni talab qiladi. Profilaktika ishlari maktabdan boshlab olib borilishi, yoshlar ongida sog'lom turmush tarzi qadriyat sifatida shakllantirilishi zarur. Ota-onalar va pedagoglar tomonidan nazorat va qo'llab-quvvatlash kuchaytirilishi, psixologik yordam xizmatlari kengaytirilishi lozim. Bundan tashqari, jamiyatda huquqiy va ijtimoiy mexanizmlarni takomillashtirish orqali bu muammoning oldini olish mumkin.

Giyohvandlik faqat tibbiy yoki psixologik muammo emas, balki kuchli ijtimoiy xavf hisoblanadi. U jamiyatda jinoyatchilikning oshishiga, oilaviy munosabatlarning buzilishiga va iqtisodiy yo'qotishlarga sabab bo'ladi. Giyohvand moddalarga qaram bo'lgan shaxs ko'pincha mehnat qobiliyatini yo'qotadi, bu esa ishsizlik va qashshoqlik muammolarini kuchaytiradi.

Shuningdek, giyohvandlik yuqumli kasalliklarning tarqalishiga ham sabab bo'lishi mumkin. Ayniqsa, steril bo'lmagan vositalardan foydalanish OIV/OITS va gepatit kabi xavfli kasalliklar xavfini oshiradi. Bu esa nafaqat shaxs, balki butun jamiyat salomatligi uchun katta tahdiddir.

Deviant xulq sifatida giyohvandlikning yana bir muhim jihati — bu ijtimoiy moslashuvning buzilishidir. Bunday shaxslar jamiyat me'yorlariga rioya qilmaydi, ijtimoiy aloqalardan uzilib qoladi va ko'pincha huquqbuzarlik harakatlariga moyil bo'lib qoladi. Shu sababli giyohvandlik va jinoyatchilik o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjud.

Profilaktika jarayonida ommaviy axborot vositalarining ham o'rni katta. Televideniye, internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali giyohvandlikning zararli oqibatlari haqida muntazam targ'ibot ishlari olib borilishi kerak. Yoshlarni sport, san'at va foydali mashg'ulotlarga jalb qilish ham muhim ahamiyatga ega.

Giyohvandlik faqat tibbiy yoki psixologik muammo emas, balki kuchli ijtimoiy xavf hisoblanadi. U jamiyatda jinoyatchilikning oshishiga, oilaviy munosabatlarning buzilishiga va iqtisodiy yo'qotishlarga sabab bo'ladi. Giyohvand moddalarga qaram bo'lgan shaxs ko'pincha mehnat qobiliyatini yo'qotadi, bu esa ishsizlik va qashshoqlik muammolarini kuchaytiradi.

Shuningdek, giyohvandlik yuqumli kasalliklarning tarqalishiga ham sabab bo'lishi mumkin. Ayniqsa, steril bo'lmagan vositalardan foydalanish OIV/OITS va gepatit kabi xavfli kasalliklar xavfini oshiradi. Bu esa nafaqat shaxs, balki butun jamiyat salomatligi uchun katta tahdiddir.

Deviant xulq sifatida giyohvandlikning yana bir muhim jihati — bu ijtimoiy moslashuvning buzilishidir. Bunday shaxslar jamiyat me'yorlariga rioya qilmaydi, ijtimoiy aloqalardan uzilib qoladi va ko'pincha huquqbuzarlik harakatlariga moyil bo'lib qoladi. Shu sababli giyohvandlik va jinoyatchilik o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjud.

Profilaktika jarayonida ommaviy axborot vositalarining ham o'rni katta. Televideniye, internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali giyohvandlikning zararli oqibatlari haqida muntazam targ'ibot ishlari olib borilishi kerak. Yoshlarni sport, san'at va foydali mashg'ulotlarga jalb qilish ham muhim ahamiyatga ega

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, giyohvandlik deviant xulq-atvorning eng xavfli ko'rinishlaridan biri bo'lib, u shaxsning sog'lig'i, ruhiy holati va ijtimoiy hayotiga jiddiy zarar yetkazadi. Ushbu muammo nafaqat individual darajada, balki butun jamiyat rivojiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Giyohvandlikning kelib chiqishida ijtimoiy, psixologik va biologik omillar muhim rol o'ynaydi.

Shu sababli, giyohvandlikning oldini olishda kompleks yondashuv zarur bo'lib, oilaviy tarbiya, ta'lim tizimi va jamiyatdagi profilaktik ishlarni kuchaytirish muhim

ahamiyatga ega. Yoshlarni sog'lom turmush tarziga yo'naltirish va ularni zararli odatlardan himoya qilish bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO) – Giyohvandlik haqida ma'lumot
2. <https://www.who.int/health-topics/drug-use>
3. Med24.uz – Giyohvandlik (kasallik, belgilari va oldini olish)
4. <https://med24.uz/uz/bolezni/narkomaniya>
5. med24.uz
6. O'zbekiston Respublikasi rasmiy portali – Giyohvandlikka qarshi kurash bo'yicha yangiliklar
7. <https://oldmy.gov.uz>.